

1933

Ver weg en toch zo dichtbij!

door Willem van Heijst

"Heusch, er is geen reden om te meenen dat de wereld een tijdperk van vrede tegemoet gaat, dat de menschheid, geleerd door de ijselijke ervaringen van de wereldoorlog zooveel wijzer en vredelievender gezind zou zijn dan daarvoor.

Maar des te meer reden is er om vredespropaganda te voeren." ¹⁾ Een hoogst actuele uitspraak, waarvan alleen de spelling een vroegere datering verraadt. Het is een citaat uit Het Nieuwsblad van het Zuiden (NvhZ) van 3 februari 1933.

De abonnee van de Nieuwe Tilburgsche Courant (NTC) krijgt van Wouter Lutkie ²⁾ enkele weken later een andere visie op de toenmalige politieke situatie te lezen: "Het Fascisme is in de practijk de eerste verwezenlijking der oude christelijke gemeenschapsleer, waarvan Quadragesimo Anno de meest recente gezagvolle formulering is."

Het NvhZ en de NTC waren de twee dagbladen die indertijd de Tilburgse mensen op de hoogte hielden van de actualiteit. De inhoud en strekking van het nieuws dat beide kranten in 1933 over het Fascisme en Nationaal-Socialisme brachten, zal onderwerp zijn van dit artikel.

1933

Een jaar met vele gebeurtenissen die later enorme politieke en maatschappelijke gevolgen blijken te hebben. Hitler komt op democratische wijze aan de macht. . . en schaft die democratie af als hij haar niet meer nodig heeft. Men begint de Joden te boycotten, en de vakbeweging wordt opgeheven. De brand van het Rijksdaggebouw is het sein voor verdere antidemocratische maatregelen. Tenslotte wordt er een overeenkomst (Concordaat) met het Vaticaan gesloten, wat door de nationaal-socialisten als een erkenning van hun streven wordt beschouwd. Begin 1933 waren vele Duitsers nog tegen Hitler, eind 1933 lagen de verhoudingen totaal anders. Hitler-Duitsland was een feit geworden.

De Tilburgse kranten leverden veelal commentaar op genoemde gebeurtenissen. Dat deze twee kranten verschillende visies hebben, is vanaf begin 1933 duidelijk. De NTC is duidelijk in haar bewondering voor het Fascisme, maar lijkt, afhankelijk van de gebeurtenis en de schrijver, een wisselend standpunt tegenover het Nationaal-Socialisme in te nemen. De voorkeur voor het Fascisme van Musso-

lini bleek reeds uit het citaat van Wouter Lutkie. In het algemeen ziet de NTC op dat moment het Fascisme als een acceptabele vervanger van de parlementaire democratie, welke volgens haar niet goed meer functioneert. Hoe ambivalent de NTC het Nationaal-Socialisme benadert, wordt goed in deze dubbelzinnige uitspraak weergegeven:

"Hetgeen thans in Duitsland geschiedt en nog staat te geschieden is machtig groot en van geweldige proporties." Maar in de NTC staan ook regelmatig artikelen van P.A. Blomjous O.S.Aug. waarin uitgebreid stelling wordt genomen tegen het Nationaal-Socialisme. Als voorbeeld van die kritiek een citaat: "Ook van de Hitlerianen hebben wij niets goeds voor onze kerk te verwachten."

Het beleid van de redactie van het NvhZ is eenduidiger. Over het Fascisme laat ze zich nauwelijks uit. Misschien is de reden dat ze als katholieke krant zich anders positief had moeten uitlaten! In tegenstel-

ling tot de NTC verwerpt het NvhZ consequent het geweld van het Nationaal-Socialisme en doorziet het heel goed de bedoelingen van Hitler: "Wij zijn voor den drommel geen bewonderaars van het Nationaal-Socialisme. Het lijken ons handige knapen, die, nu zij het heft in handen hebben, daarvan misbruik maken op een wijze die brutaal moet heten en onrechtmatig in vele opzichten."

Katholicisme – Nationaal-Socialisme

"Tusschen het Katholicisme en het Nationaal-Socialisme gaapt een afstand die nog breder wordt gemaakt door den strijd tegen de bijzondere school, door de wijze waarop de echtscheiding wordt bevorderd door de propaganda voor het dooden van de kiemende levensvrucht in den moederschoot. En dan durft Hitler nog beweerden dat zijn beweging steunt op een positief Christendom." Dit citaat uit het NvhZ laat zien dat het zich niet in de

slaap laat sussen door de fraaie woorden van Hitler.

Als Hitler de katholieken verblijdt met enkele goed gekozen nietszeggende tegemoetkomingen loopt de NTC meteen in de val en verklaart: "Dat was tenminste mooi in de rede van Hitler, dat hij de waarde van den Christelijken Godsdienst erkende en vol vertrouwen sprak over de weeropbloei van zijn Duitse volk."

Volgens de NTC kan Hitler ook alleen maar voordeel hebben als hij de katholieken te vriend houdt want: "Het Katholicisme is, in den strijd tegen alle verkeerde dingen, een betrouwbare bondgenoot voor

allen die het goede nastreven. . . De kerk verwerpt alleen wat slecht is. Te eerder omdat altijd blijkt dat het goede ofwel van haar afkomstig is ofwel in haar leer en beginsel ligt opgesloten."

Er komt echter verandering in de houding van de NTC tegenover Hitler-Duitsland als de S.A. tijdens een congres in München een groot aantal vernielingen aanricht en deelnemers molesteert. Dat congres vindt plaats op 18 juni, en de deelnemers zijn de St.Joseph-gezellen, een internationale jeugd beweging, waarin ook Nederlandse vertegenwoordigers zitten.

Wie de kranten van dag tot dag volgt, merkt dat er vanaf die gebeurtenis een kentering te bespeu-

dat natuurlijk zeer goed. . . Hij leek ons veel gevaarlijker dan een schreeuwer en grootspreker ooit worden kan."

Katholicisme - Links

Dat onze twee Tilburgse kranten een hartgrondige hekel hebben aan alles wat neigt naar het Marxisme en de Sociaal-Democratie spreekt uit menig artikel.

Vanaf het begin wordt door de NTC met welgevallen geconstateerd dat "Hitler een krachtig bolwerk vormt tegen het communisme." De NTC laat zich meer meeslepen door haar afkeer van de communisten dan het NvhZ.

Een bericht van de NTC over links

gegeven om bij onlusten en botsingen voor de terreurgroepen vrouwen en kinderen te laten lopen en zoo mogelijk zelfs politie-beambten."

In een van zijn brieven uit Duitsland verklaart Pater Blomjous als hij het over de genadeloze jacht op Links heeft: "Wij als katholieken kunnen dit optreden tegen het communisme van harte toejuichen. . . Menschen die zoiets doen willen door vergiftiging van waterleidingen, door vermoorden van politieagenten. . . hebben niets beters verdiend dan wat ze van Hitler gekregen hebben."

Ook het NvhZ laat zich, zij het in mindere mate, inpakken: "Het is de socialistische en de communistische pers vooral die een soort gruwelcampagne opzet tegen de nieuwe Deutsche regering en vele oncontroleerbare verhalen doet, die tot de conclusie moeten leiden dat moordenaars en brandstichters en provocateurs thans Deutschland regeren. Dit is propagandistische agitatie."

Dit bewijst wel hoe ongewoon de handelwijze van de Nazi's in de toenmalige politiek moet zijn geweest. Zelfs een krant die herhaaldelijk laat merken de nodige reserves te hebben tegenover de dictatuur zoals die in Duitsland aan het groeien was, kon niet geloven dat het communisme met zijn miljoenen aanhangers in korte tijd zo murw was gemaakt door zijn tegenstanders.

Tilburg en de Joden

Het anti-semitisme is geen uitvinding van Hitler. In 1933 merkt hij tegenover het Duitse Episcopaat op: "Ik ben aangevallen om de manier waarop ik de joden behandel. Vijftien honderd jaar lang heeft de Katholieke Kerk de joden als parasieten beschouwd en hen in een getto verbannen. . . Ik sluit me alleen aan bij wat er al vijftien eeuwen gedaan is. Misschien bewijs ik het Christendom de grootste dienst." ³⁾

Een dergelijk grof cynisme komt men in de NTC en het NvhZ niet tegen. In 1933 oordeelt de pers waarderend over de joden in Tilburg. In de NTC staat bij aanvang van de jaargang een beschrijving

HET NIEUWSBLAD

VAN HET ZUIDEN - TILBURG

ABONNEMENTSPRIJS
Per week 1.518 Jozes (Circulatie) 2.200
Per maand 7.500 (Circulatie) 10.000
Verkoop No. 141 - POSTWIJZEN DE
CIRCULATIE 1933

BRUIS TILBURG AD-VERKOPINGEN
Vrij 1.518 Jozes (Circulatie) 2.200
Elke dag 1.518 Jozes (Circulatie) 2.200
Nieuwsblad 1.518 Jozes (Circulatie) 2.200
Circulatie 1.518 Jozes (Circulatie) 2.200

REDACTIE EN ADMINISTRATIE: WILHEM B. STRAAT 15, TILBURG. Telefoon: 1400. NIEUWSBLAD TILBURG

Adolf Hitler

DE GROOTE OVERWINNING VAN HITLER.

Meerderheid voor de Regeering in den Rijksdag.

De Rijksdag heeft vanmiddag met een meerderheid van 208 tegen 121 de Reichswahlgesetz aangenomen. Dit is een belangrijke stap naar de oprichting van een nieuw Reich. De Reichswahlgesetz zal de verkiezingen van de Reichstag regelen. De Reichswahlgesetz zal de verkiezingen van de Reichstag regelen. De Reichswahlgesetz zal de verkiezingen van de Reichstag regelen.

ren is in de houding van de NTC tegenover het Nationaal-Socialisme. De toon van de berichten wordt wantrouwend en verongelijkt. Als er bijvoorbeeld katholieke priesters in de gevangenis komen, jeremieert de NTC: "Wie had dat ooit verwacht, dat daar in dat land, dat zich wel verhoovaardigt op zijn gevoel voor tucht en gezag, katholieke priesters zonder eenige houdbare beschuldiging of zelfs maar redelijk voorwendsel, worden mishandeld en naar de gevangenis gesleept."

Vanaf de tweede helft van 1933 staan de twee Tilburgse kranten erg geserveerd tegenover de gebeurtenissen in Duitsland. De NTC vanuit een houding van gekrenkte katholieke trots, immers "men is bezig om alles wat nog een eigen katholiek karakter droeg, gelijk te schakelen."

De bezwaren van het NvhZ zijn wezenlijker. Hoewel de muilkorving van de katholieken haar ook dwarszit, heeft deze krant al vanaf het begin van het jaar niet "met Hitler gedweept; onze lezers weten

begint dan ook vaak met: "Het Wolffbureau meldt dat. . ." Hiermee werd het nazi-persbureau bedoeld.

Het commentaar van het NvhZ hierop: "Het is natuurlijk de officiële lezing en men weet wat dit teekent."

Ik heb tijdens het lezen van jaargang 1933 geen enkele verkiezingsuitspraak van de communisten ontdekt. Nazi-leuzen zijn er echter legio.

Op 27 februari wordt het Karl Liebknechtshaus, het communistische partijbureau in Berlijn, bezet. Dit is sappige kost voor de NTC. Haast met leedvermaak meldt men: "In de onderaardsche ruimten vond men vele duizenden k.g. lectuur van hoogverraderlijken aard, dat waarschijnlijk op de persen in het gebouw is gedrukt."

In haar berichtgeving na de Rijksdagbrand komt de NTC nog enkele keren terug met "opzienbarende onthullingen" uit het Karl Liebknechtshaus. De krant weet te vertellen dat "voorts aanwijzingen waren

van de joodse stadgenoten vanaf ± 1500 tot aan de jaren dertig. In 1933 heeft Tilburg 150 joodse medeburgers, verspreid over 25 gezinnen. En volgens de schrijver van het NTC-artikel, A.J.A.C. van Delft, "behooren de joden hier tot het arbeidzame en meest ordelijke deel der samenleving." In datzelfde artikel besluit hij na veel lovende woorden dat hij ervan overtuigd is "dat men zich in het zuiden, maar speciaal te Tilburg, op zijn gemak voelt. Van zoogenaamd anti-semitisme houden we niet." Het is waar dat beide kranten zich onomwonden uitspreken tegen het onmogelijk maken van het leven van joodse burgers in Duitsland.

Toch kan men zeggen dat er sprake is van anti-semitisme, niet tegen het joodse individu gericht, maar tegen het "internationale jodendom."

Het is voor beide kranten zonneklaar dat de buitenlandse pers zo goed als helemaal in handen is van joden en dat ook joden de stuwende kracht achter het Bolsjewisme zijn.

Het NvhZ noemt nog een reden waarom mensen anti-semitisch worden. "Het onrecht doen aan joden omdat zij joden zijn is ook alleszins af te keuren ook al achten wij het begrijpelijk, dat de overheersende positie van de joden in het Deutsche bankwezen, in de Deutsche courantenwereld, op theater- en muziekgebied dikwijls onwil en ontstemming gewekt heeft." Tenslotte is er volgens de NTC nog een verschil tussen de katholieke en joodse religie want "de Katholieke Kerk bezit de complete waarheid, welke aan het Joodsche volk slechts gedeeltelijk bekend was. Men kan het jodendom oncompleet Christendom of het Christendom compleet jodendom noemen." Je zou om een dergelijke arrogantie moeten lachen, ware het niet dat we in 1945 wisten hoe compleet jodendom met oncompleet christendom was omgesprongen!

Besluit

De NTC blijkt een uitgesproken bewondering te hebben voor het Fascisme. Het NvhZ, ondanks zijn katholieke signatuur, houdt zich opvallend op de vlakke.

In haar mening over het Nationaal-Socialisme weet de NTC moeilijk evenwicht te vinden. Het bewondert de energieke manier waarop Hitler de macht verovert en de parlementaire democratie op een zijspoor zet. Verder juicht deze krant de onderdrukking en vervolging van Links toe. De maatregelen tegen katholieke organisaties worden in eerste instantie als een betreurenswaardig incident en niet als een logische consequentie van het Nationaal-Socialisme gezien. Pas later komt bij de NTC de twijfel die eerst alleen door de journalist Blomjous verwoord werd.

Het NvhZ stond vanaf begin 1933 sterk vijandig tegenover het Nationaal-Socialisme in het algemeen, en Hitler in het bijzonder. Het NvhZ heeft goed in de gaten dat de gewelduitbarstingen tot het wezen van het Nationaal-Socialisme behoren. Niettemin keurt ook het NvhZ de anti-communistische maatregelen goed.

De houding tegenover de joden is ambivalent. Men waardeert hen als medeburgers maar onderkent en verwerpt aan de andere kant het "internationale jodendom".

Het woelige jaar 1933 ligt gelukkig ver achter ons.

Of... herhaalt de geschiedenis zich nu?

Hopelijk hoeven we nooit meer een dergelijk soort opmerking in onze plaatselijke pers over wie dan ook te lezen:

"De grootste vergissing van velen in Duitschland in de laatste jaren is misschien dat men zich in Hitler vergist heeft."

Noten

Dit artikel is een verkorte versie van een scriptie die ik in 1980 voor het Mollerinstituut heb gemaakt.

Titel van de scriptie: 1933, een jaar berichtgeving rond het Nationaal-Socialisme in twee Tilburgse kranten.

Deze scriptie is te raadplegen op het Gemeente-Archief te Tilburg.

¹⁾ De citaten zonder verwijzing zijn ontleend aan de NTC en het NvhZ van 1933.

²⁾ Zie over de priester Wouter Lutkie als aanhanger van de fascistische idee: L.M.H. Joosten, Katholieken en Fascisme in Nederland 1920-1940, Utrecht 1982.

³⁾ P. Lapide, De laatste drie pausen en de Joden, Hilversum 1967, blz. 100.